

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงและเป็นแหล่งแรงงานขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศ เพราะมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่มาก (อกษา จันทรหอม 2526: 1) ลักษณะของอุตสาหกรรมมีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ อุตสาหกรรมเหล่านี้สามารถหาแรงงานหรือพนักงานได้ง่าย ทั้งยังเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญอีกด้วย (ศิริวรรณ ศิลาพัชรินทร์ 2522: 3) สำหรับการขยายตัวของอุตสาหกรรมในกรุงเทพมหานครที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว นั้น นำไปสู่ปัญหาองค์ประกอบและโครงสร้างของอุตสาหกรรม (แสง สงวนเรือง, สมศักดิ์ แต่มัญญเลิศและนิตย์ สัมมาพันธ์ 2521: 25) ปัญหาเกี่ยวกับการลงทุน ปัญหาการเงิน การตลาด และปัญหาการจัดการ ฯลฯ ดังน้เ้มาการศึกษาหรือการทำความเข้าใจในเรื่องการใช้ที่ดินทางด้านอุตสาหกรรมจึงเป็นประเด็นต่อการขยายตัวและรูปแบบของอุตสาหกรรมในพื้นที่โดยทั่วไป (ISARD 1975: 95) การทราบมูลเหตุของปัจจัยหรืออิทธิพลในการเลือกทำเลที่ตั้งของอุตสาหกรรมจะมีประโยชน์โดยตรงต่อการกำหนดเขตอุตสาหกรรมหรือทำการปรับปรุงย่านอุตสาหกรรมที่มีอยู่แล้ว

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและรูปแบบการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมหรือสถานประกอบการ นำไปสู่ปัญหาที่สำคัญอีกข้อหนึ่งคือ เพราะเหตุใดสถานประกอบการจึงได้ตั้งอยู่ในแหล่งนั้น ๆ เจ้าของหรือผู้ประกอบการอาศัยเกณฑ์อะไรในการกำหนดทำเลที่ตั้งของโรงงาน (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร 2527: 3) จากปัญหาในข้อนี้ผู้วิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีส่วนส่งเสริมในการเลือกหรือกำหนดที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม เช่น เวบเบอร์ และไอซาร์ด ได้ศึกษาถึงการเลือกทำเลที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมและได้ผลสรุปว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งโรงงานมีดังนี้คือ ค่าขนส่ง แรงงาน และการกระจุกตัวของอุตสาหกรรม ส่วนชเวอร์ได้พยายามพัฒนาความคิดเกี่ยวกับการพิจารณาทำเลที่ตั้งของอุตสาหกรรมซึ่งก็สรุปเช่นกันว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งคือ ค่าขนส่งและต้นทุนการผลิต สำหรับสมิธและเรนเนอร์เชื่อว่าปัจจัยการผลิตทั้ง 5 ประการคือ ที่ดิน แรงงาน พน วัตถุดิบและพลังงาน ผู้ประกอบการ มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมมาก นอกจากปัจจัยทั้ง 5 ประการแล้วยังพบว่าค่าขนส่งและเส้นทางคมนาคมที่สะดวกเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการผลิต และมีผลต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมซึ่งรวมถึงการขนส่งวัตถุดิบจากแหล่งสู่โรงงานและขนส่งผลผลิตจากโรงงานสู่ตลาด ก็เป็นตัวกำหนดหรือเกณฑ์ในการเลือกทำเลที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง (พิทักษ์ บุญชูกุล 2525: 17) และยังมีปัจจัยอื่น ๆ อีกเช่น ตลาด แหล่ง

เงินทุน การจัดการ ระบบภาษี นโยบายของรัฐและการบริการสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่เพียงพอ ไปสอดคล้องกับการเสนอแนวคิดและวิธีการเลือกทำเลที่ตั้งอุตสาหกรรมของราวส์ตรอน (RAWSTON) โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์ 3 ประการคือข้อจำกัดทางกายภาพ ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและข้อจำกัดทางด้านเทคนิค แต่การศึกษาส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในระดับพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น ประเทศอเมริกา และจังหวัด สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกทำเลที่ตั้งในระดับพื้นที่ขนาดเล็กยังไม่มีการศึกษากันอย่างละเอียด (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร 2527: 3)

การศึกษาถึงเศรษฐกิจอุตสาหกรรม (INDUSTRIAL ECONOMIC) ในพื้นที่ขนาดเล็ก เช่น ระดับอำเภอหรือตำบล มีความสำคัญในการพิจารณาวางแผนปรับปรุงการใช้ที่ดินภายในเขตชุมชนเมืองที่มีจำกัดอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร 2527: 3) เพราะการใช้ที่ดินภายในเมืองยังมีลักษณะปะปนกันอยู่ระหว่างย่านการค้า ย่านอุตสาหกรรม และเขตที่อยู่อาศัย (ศิริวรรณ ศิลาศรณนท์ 2522: 2) ซึ่งไปสอดคล้องกับการศึกษาของอิสรา ธระวัฒน์สกุล ซึ่งพบว่าเขตอุตสาหกรรมจะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีการบริการทางด้านสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ และยังคงเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจสังคม ศูนย์กลางการเมืองการปกครองด้วย

จากการสำรวจจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในเขตต่าง ๆ และการหาอัตราส่วนระหว่างโรงงานอุตสาหกรรมในแต่ละเขตของกรุงเทพมหานคร หาดด้วยพื้นที่ในแต่ละเขต ก็ได้ผลสรุปว่า เขตศูนย์กลางเป็นเขตที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุดและหนาแน่นที่สุดเช่นกัน (สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม 2526: 5) ซึ่งก็สอดคล้องกับการศึกษาของ LEOWENSTEIN ที่กล่าวว่า กิจกรรมทางอุตสาหกรรมมีแนวโน้มที่จะกระจายตัวเองออกจากศูนย์กลางของเมือง โดยกระจายออกไปตามแนวถนนหลักของเมือง เนื่องจากมีตัวกำหนดหลายอย่างเช่น ราคาที่ดิน ความต้องการพื้นที่กว้าง ความคับคั่งของยานพาหนะในบริเวณศูนย์กลางรวมถึงปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (อุศนา จันทร์หอม 2526: 1)

เขตราชบุรีบูรณะจัดเป็นเขตศูนย์กลางตามการแบ่งพื้นที่ของกึ่งเมือง กรุงเทพมหานคร ซึ่งใช้ความหนาแน่นของประชากรเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง (ภทริยา จิตเอื้ออารีย์ 2529: 32) และเมื่อพิจารณาการแบ่งพื้นที่ออกเป็นพื้นที่เมืองและพื้นที่ชานเมือง เขตราชบุรีบูรณะจัดเป็นพื้นที่ชานเมือง ในปัจจุบันเขตชานเมืองของกรุงเทพมหานครกำลังประสบปัญหาการบุกรุกพื้นที่เกษตรกรรมคือ ความเป็นเมือง กำลังรกล้ำพื้นที่เกษตรกรรมอย่างไม่เหมาะสม ขาดความเป็นระเบียบ และจากการวิจัยของสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม ปรากฏว่า เขตราชบุรีบูรณะมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมมากและมีความหนาแน่นสูงด้วย (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร 2527: 32) ทั้งนี้อาจเป็นไปได้เพราะโรงงานอุตสาหกรรมมีความสกปรก เสียงดัง และก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษในเขตเมือง กฎหมายก็จะบังคับให้ตั้งอยู่เขตชานเมืองหรือนอกเมือง และจากการจดทะเบียนตั้งโรงงานอุตสาหกรรมของกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม พบว่าเขตราชบุรีบูรณะมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นทุกปีคือ ปี พ.ศ. 2515 มีจำนวน 238 โรงงาน, ปี

พ.ศ. 2519 มีจำนวน 458 โรงงาน, ปี พ.ศ. 2524 มีจำนวน 781 โรงงาน และปี พ.ศ. 2530 มีทั้งหมดจำนวน 1,192 โรงงาน จะเห็นว่าทุก 5 ปี มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 220, 323 และ 411 โรงงานตามลำดับ ซึ่งมีผลต่อการเพิ่มจำนวนของประชากรในเขตเพราะมีการอพยพย้ายถิ่นของประชากรมาจากแหล่งอื่นเพื่อเข้ามาเป็นแรงงานในโรงงาน แต่การขยายตัวทางอุตสาหกรรมในประเทศที่กำลังพัฒนามักจะขาดการวางแผนหรือการควบคุมที่เพียงพอ จึงอาจเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาน้ำเสีย อากาศเสีย รวมทั้งสารเป็นพิษที่โรงงานอุตสาหกรรมปล่อยออกมาอันจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชากร (ณรงค์ ณ. เชียงใหม่ 2524: 9) เพราะเมื่อพิจารณาอย่างแท้จริงแล้ว สิ่งที่ทำให้สภาพแวดล้อมของพื้นที่เสื่อม ส่วนใหญ่ในปัจจุบันมาจากการประกอบกิจการทางด้านอุตสาหกรรมเป็นสำคัญ (จุลสารธนาคารกรุงเทพ 2526: 11)

จากข้อมูลดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากภาคเกษตรกรรมมาเป็นภาคอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งด้านการขยายตัวของเมืองและทางด้านสิ่งแวดล้อมกับพื้นที่เมืองอย่างมาก ดังนั้น จึงนำไปสู่การศึกษา เขตราชบุรีบรูณะ ว่ามีปัจจัยที่สำคัญอะไรบ้างเป็นแรงดึงดูด (PULL FACTOR) ให้โรงงานอุตสาหกรรมมาตั้งมากขึ้นในเขตราชบุรีบรูณะหรืออาจจะเป็นโรงงานประเภทเดียวกัน หรือมีความสัมพันธ์ทางการผลิตอย่างใกล้ชิด (สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม 2526: 9) การศึกษาค้นคว้าวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาทั้งจำนวนและรูปแบบการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนั้น ยังวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรม เพื่อจะนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา วางแผนทางด้านทำเลที่ตั้งและการใช้ที่ดินของโรงงานอุตสาหกรรมรวมถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของเขตราชบุรีบรูณะในอนาคต และพื้นที่เมืองของเขตอื่น ๆ ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 ศึกษาที่ตั้ง และรูปแบบการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมในเขตราชบุรีบรูณะ
- 1.2.2 ศึกษาการเพิ่มจำนวนและประเภทโรงงานอุตสาหกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 ถึงปัจจุบัน เพื่อคณวโน้มการขยายตัวของอุตสาหกรรม
- 1.2.3 วิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมในเขตราชบุรีบรูณะ

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

โครงการเส้นทางการคมนาคมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมในเขตราชบุรีบูรณะ

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตที่เป็นสถานที่ทางกายภาพ

เขตราชบุรีบูรณะมีพื้นที่ทั้งสิ้น 42.874 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 4 แขวง ได้แก่

1. แขวงบางปะกอก
2. แขวงราชบุรีบูรณะ
3. แขวงบางมด
4. แขวงทุ่งครุ

1.4.2 ขอบเขตที่เป็นเนื้อหาการวิจัย

ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมภายในเขตราชบุรีบูรณะ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 ถึงปัจจุบัน โดยทำการศึกษาค้นคว้าเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของจำนวนโรงงานทุกช่วง 5 ปี คือ พ.ศ. 2515-2519, 2520-2524 และ 2525-2530 และยังคงทำการศึกษาดังนี้ต่อไปเรื่อยๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีผลให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมในเขตราชบุรีบูรณะ เพื่อเป็นแนวทางในการเสนอแนะการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อไป

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

- 1.5.1 ทำให้ทราบรูปแบบและโครงสร้างการขยายตัวของอุตสาหกรรมการผลิตในเขตราชบุรีบูรณะ
- 1.5.2 ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกทำเลที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตราชบุรีบูรณะ
- 1.5.3 สามารถนำเอาวิธีการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรม ไปประยุกต์ใช้เป็นแบบอย่างในการศึกษาถึงเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของพื้นที่ขนาดเล็กในบริเวณอื่น ๆ ต่อไป
- 1.5.4 เป็นแนวทางในการวางแผนการใช้ที่ดินทางด้านอุตสาหกรรมในเขตราชบุรีบูรณะ และเขตเมืองอื่น ๆ ต่อไป

1.6 วิธีการดำเนินการวิจัย

- 1.6.1 ศึกษาเอกสารงานวิจัยและรายงานต่าง ๆ จากห้องสมุดและหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรมของกรุงเทพมหานคร และเขตรัฐบาลบูรณะ
- 1.6.2 ใช้วิธี LORENZ CURVE เพื่อการกระจายตัวของประชากรในเขตรัฐบาลบูรณะ
- 1.6.3 ศึกษารูปแบบการกระจายของจำนวนโรงงานภายในกรุงเทพมหานครเปรียบเทียบกับเขตรัฐบาลบูรณะ ว่ารวมตัวกันหนาแน่นที่ใด โดยใช้วิธีที่เรียกว่าสัมประสิทธิ์ที่ตั้ง (LOCATION QUOTIENT) และใช้วิธีวิเคราะห์แบบสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบพหุ (MULTIPLE CORRELATION COEFFICIENT)
- 1.6.4 ออกแบบสอบถาม เพื่อถามเจ้าของโรงงานหรือผู้จัดการโรงงาน เกี่ยวกับการปัจจัยในการเลือกที่ตั้งและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรม
- 1.6.5 นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาศึกษาและวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานของการวิจัย ตลอดจนสรุปผลของการวิจัยและข้อเสนอแนะ
- 1.6.6 แสดงผลการวิจัยออกมาในรูปของการบรรยาย ตาราง แผนภาพและแผนที่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย